

MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
IRODALOMTUDOMÁNYI INTÉZET
INSTITUT D'ÉTUDES LITTÉRAIRES
DE L'ACADÉMIE HONGROISE DES SCIENCES
INSTITUTE FOR LITERARY STUDIES
OF THE HUNGARIAN ACADEMY OF SCIENCES

H-1118 Budapest
Ménesi út 11-13.

Telefax:
(361) 385-3876

Telefon:
(361) 466-7271
(361) 466-9643

1. sz. körlevél
Budapest, 2004. november 10.

A politika műfajai a régi magyar irodalomban

Az MTA Irodalomtudományi Intézetének Reneszánsz Osztálya és az egyetemek régi magyar irodalmi tanszékei által megrendezendő 2005-ös konferencia a kora újkor műfaji rendszereinek egy jellemző *tematikus* keresztmetszetét kívánja vizsgálni. A szervezők olyan előadásokat várnak, amelyek a korabeli politikai kommunikáció elméletét és gyakorlatát mutatják be a teológiai, jogi és tudományos értekező irodalomtól a történetíráson és a drámairodalmon keresztül a reprezentatív és az alkalmazott költészetig, kitekintve természetesen a képzőművészeti vonatkozásokra is. Közhely, hogy az irodalmi megnyilatkozások tartalmi, sőt, sokszor formai jegyeit is politikai szempontok, érdekek alakítják. A konferenciánk számára ajánlott nézőpontból azonban a mindenkori (és mai) politikai habitusok irodalmi meghatározottságára is történeti rálátás nyílik, hiszen az eltérő beszédmódok és gondolkodásformák háttérében sokszor a Szentírás értelmezésének eltérő hagyományai, illetve egymással ütköző retorika- és poétika-felfogások, végső soron tehát kora újkori eredetű irodalomelméleti nézetkülönbségek rejlenek.

A tematika igen tág, ezért indokolt bizonyos módszertani korlátok ajánlása. Eltérően a hagyományos terminológiától és szemlélettől az érdeklődést nem a tudatra (vallási tudat, nemzettudat, különböző csoport-, illetve hamis tudatok) szeretnénk irányítani, hanem a kommunikáció megragadható, dokumentálható felszínére fókuszálunk. Nem korabeli ideológiák igazságait mérjük mai ideológiákhoz viszonyítva, hanem a politikai megnyilatkozásokat beszéd-, illetve szövegtettként felfogva azok nyelvi, stiláris formáinak és rögzült, lassan változó témáinak, toposzainak összjátékát szeretnénk szemügyre venni a nyilvános kommunikáció különböző, intézményes vagy nem intézményesült helyzeteiben. E három szempont (stílus, téma, kommunikációs helyzet) együttes érvényesítése lényegében a kora újkori magyar irodalom politikai – verses és prózai, monologikus és dramatikus, elméleti tárgyú vagy gyakorlati célú – műfajainak történeti vizsgálatát jelenti.

Kérdéseink, amelyeknek megválaszolására az előadások készítőit felhívjuk, a következők: a kora újkori magyarországi politikai kommunikáció terepét mennyiben alakították a hitigazságok közvetítésére fókuszáló *teológiai* szempontok? Mennyiben formálták irodalmi, azaz *retorikai*, *poétikai* megfontolások? Történtek-e kísérletek sajátosan *politikai* szempontú kommunikációs eljárások kialakítására?

Mindehhez természetesen elkerülhetetlen a „politika” mozgásban lévő fogalmának figyelembevétel. Politikai élet, politikai gyakorlat mindig is létezett; a politika kommunikációs rendszere azonban a kora újkor folyamán különült el a jogi, a vallási, az etikai rendszerektől és fogalmazta meg önmagát önálló diskurzusmezőként. A magyar irodalmi anyagon sem lesz tanulságok nélkül ennek az önállósulási folyamatnak nyomonkövetése. A régi magyar irodalom *par excellence* politikai szövegeiig hosszú út vezet, számtalan, a saját eredeti kommunikációs

közegéből kibeszélő (pl. a vallási tanközlést politikai intenciók kifejezésével kombináló) szöveg létezik, egész műfajok jöttek létre a rendszerszerűvé váló tartalmi deviáció, a sorok közt írás és olvasás konvencióira épülve. A konferencia előadásai közül sok várhatóan a közvetett megnyilatkozások e gazdag hálózatának szárait fejtí majd fel. Az előadások reményeink szerint a politika teoretikus és gyakorlati regiszterei közötti kapcsolatokra is figyelmet fordítanak, hiszen bemutatásukra számtalan lehetőség kínálkozik, a humanista nevelési traktátusoktól a politikai röpiratokig, a paszkvillusokig és a „közköltészet” gazdag anyagáig, a halotti beszédektől a történeti műveken és enciklopédikus összefoglalásokon át az „alkalmazott próféciáig” vagy éppen a meditatív politikaelméleti diskurzusig. Ugyancsak várunk előadásokat az európai eszmeáramlatok hazai recepciójáról: az itáliai humanizmus retorikus politikaeszménye, Erasmus, Lipsius, Grotius, a kálvini teokratikus modell, a német politikai arisztotelianizmus, a rámistai retorikus politikafelfogás, a Bodin-hatás, az államrezon itáliai és francia irodalma, a jezsuita államelméletek – mind szisztematikus feldolgozásra váró terület, ahol az eddig kiaknázott források mellé célszerű volna a disputációkutatást is bevonni.

További lehetséges témák az eddig érintettek mellé, az ötletadás szándékával:

- a politikai nevelés és a politika oktatásának története
- kép és szöveg viszonya a politikaelméleti és a gyakorlati politikai műfajokat megjelenítő kiadványokban
- a korszak tudományfelosztásainak kapcsolata a politikafogalom változásaival
- üdvösség és politika, a lélekfilozófia politikai dimenziója
- a lélek és a test fegyelmezése, a diszciplína, a hűség és a hűtlenség kérdései
- az Idő kérdése (a történetírás mint indirekt politikai szövegaktus; politikai prófécia, politikai apokaliptika, ezek kapcsolata a Szentírás-értelmezéssel)
- egyház és állam viszonya; a politika jogi dimenziója
- antik és középkori források, minták (Arisztotelész, Platón, Cicero politikai műveinek ismerete, Aquinói Tamás, Duns Scotus, Egidius Romanus hatása)
- politikai metaforák, toposzá vált hívónevek (organikus metaforák, katonai metaforák, szerződésmetaforák; az állam/udvar/hatalom mint család, hajó, labirintus, szörnyeteg; a politika szereplőire alkalmazott állatmetaforák: sas, oroszlán, róka, kígyó, juh, szamár, hangya; mitológiai, ószövegségi és történeti analógiák, bibliai mitizáció)

Mint a felsorolásból kitűnik, hagyományainkhoz híven számítunk a társtudományok képviselőinek részvételére is. Az időhatár szempontjából az előadások a magyarországi humanizmus megjelenésétől a 18. század elejéig tartó időszakot foghatják át; indokolt esetben ettől természetesen el lehet térni. Az előadóktól legalább egy oldalas (min. 1500 n) szinopszist kérünk, egyéb esetben nem tudjuk jelentkezésüket figyelembe venni. Az előadók várható nagy számára tekintettel már most jelezzük: az előadások időkerete 20 perc, amelyet csak a szervezőbizottsággal történt előzetes egyeztetés, felkérés alapján lehet túllépni. A jelentkezéseket és a szinopszisokat a konferencia szervezőbizottságának tudományos titkárához, Bene Sándorhoz kérjük eljuttatni (az Intézet postacímére vagy a következő e-mail-címre: benes@iti.mta.hu); szervezési kérdésekkel Sántha Terézhez lehet fordulni (ugyancsak az Intézet postai címén, vagy szerdai napokon telefonon: 2792760). Szakmánk pénzügyi helyzete sajnos elkerülhetetlenné teszi, hogy alkalmazkodjunk az eddig sikeresen hártott nemzetközi gyakorlathoz, és a konferenciára jelentkezőktől részvételi díjat kérjünk: ennek összegét fejenként 1.500 Ft-ban (egyetemi hallgatók számára 500 Ft-ban) állapítottuk meg, amelyet a regisztráció alkalmával kell befizetni.

A konferencia időpontja ezúttal is május, helyszíne a tervek szerint Gyula városa lesz. A dátumot és helyszínt illető végleges információkról, valamint egyéb gyakorlati tudnivalókról második körlevelünkben tájékoztatunk.

Üdvözlettel,

a Szervezőbizottság